

8 PELASTUSTOIMI

Arviointikohteen rajaus ja tiedonhankintamenetelmät

Pelastustoimen tehtävistä arvioidaan onnettomuuksia ehkäisevää työtä ja varautumista pelastustoimintaan. Valmiussuunnittelun ja väestönsuojelun valmiuksia ei yhden vuoden lyhyen aikajänteen takia arvioida lainkaan.

Näkökulmana on vuoden 2001 pelastustoimen palvelutaso suhteessa tulevaan alueellisen pelastustoimen asettamiin vaatimuksiin.

Tietolähteinä on käytetty kuntien pelastustoimen palvelutasopäätöksiä, läänin pelastusalan liittojen arviota koulutustarpeista sekä Pronto-tilastointijärjestelmää, jossa kukin kunta vastaa ilmoittamistaan tiedoista. Tietoja on osin täydennetty kuntiin lähetetyillä kyselyillä.

Lääninhallitus valtionapuviranomaisena ja lausunnonantajana Palosuojelurahastolle listaa vuosittain kuntien avustushakemukset paloautoista, paloasemista sekä viranomaisradioverkon päätelaitteista.

Pelastustoimi historiallisessa muutoksessa

Merkittävin pelastustoimen uudistus vuosikymmeniin, palvelujen järjestäminen lain velvoittamana alueellisesti, herätti keskustelua kunnissa vuonna 2001: Länsi-Suomen läänin 204 kuntaa jaetaan valtioneuvoston 7.3.2002 päätöksellä seitsemään pelastustoimen alueeseen, joihin kuuluvien kuntien lukumäärä vaihtelee 15-56:een. Hallintomallista päättäessään kunnat voivat joko perustaa kuntayhtymän tai ostaa palvelut yhdeltä kunnalta. Jälkimmäinen, ns. keskuskuntamalli, näyttäisi olevan kuntien enemmistön mieleinen tavoite.

Pelastustoimen kehittämishankkeen tarkoituksena on mm. lisätä panostusta onnettomuuksia ehkäisevään työhön, tehostaa pelastustoimen voimavarojen käyttöä sekä parantaa palvelujen saatavuutta ja laatua. Pelastustoiminnan nopea ja tehokas aloitus onnettomuuspaikalla varmistetaan säilyttämällä nykyinen tiheä paloasemaverkosto.

Pirkanmaalla, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa käynnistyi alueellisen pelastustoimen suunnittelu jo vuonna 2001. Pohjanmaan rannikolla kuntien yhteistyö vauhdittui Uusikaarlepyyn, Pedersören ja Närpiön kuntien pelastustoimen liittyttyä osaksi Vaasan pelastuslaitosta.

Laki velvoittaa pelastustoimen alueeseen kuuluvia kuntia sopimaan pelastustoimen järjestämisestä yhteistoiminnassa vuoden 2002 loppuun mennessä. Toiminnan on käynnistyttävä vuodesta 2004 alkaen, mutta vapaaehtoisena yhdistyminen on mahdollista jo sitäkin ennen. Ensimmäiset alueelliset pelastuslaitokset saattavat aloittaa toimintansa jo vuoden 2003 alussa, mikäli alueen kunnat ehtivät yksimielisesti sopia käytännön yhteistoiminnan järjestämiseksi välttämättömistä asioista.

Kunnan- ja kaupunginvaltuustojen päätökset pelastustoimen palvelutasosta vuosina 2000 ja 2001 kertovat valmiuksista, joihin perustuen tänä vuonna neuvotellaan liittymisehdot alueellisten pelastuslaitosten perustamiseksi. Keskeisiä kysymyksiä ovat: saadaanko

nykyisellä kustannustasolla lakisääteiset velvoitteet hoidettua sekä tuoko päätetty toiminnan taso korjauksen oleellisiin puutteisiin?

8.1 Onnettomuuksien ehkäiseminen

Pelastustoimen kehityshankkeen eräänä merkittävänä tavoitteena on nostaa onnettomuuksia ehkäisevän työn arvostusta ja lisätä panostusta siihen hyödyntäen pääosin nykyistä henkilöstöä. Toimintakulttuurin muutos on mahdollista vain uudistamalla johtamiskäytäntöjä niin, että koko henkilöstö saadaan sitoutettua muutokseen. Kokemuksia toiminnan uudelleen painottamisesta, jolloin mm. palomiehet osallistuvat ehkäisevään toimintaan, on jo saatavissa useista kehityksen eturintamassa kulkevista kunnista.

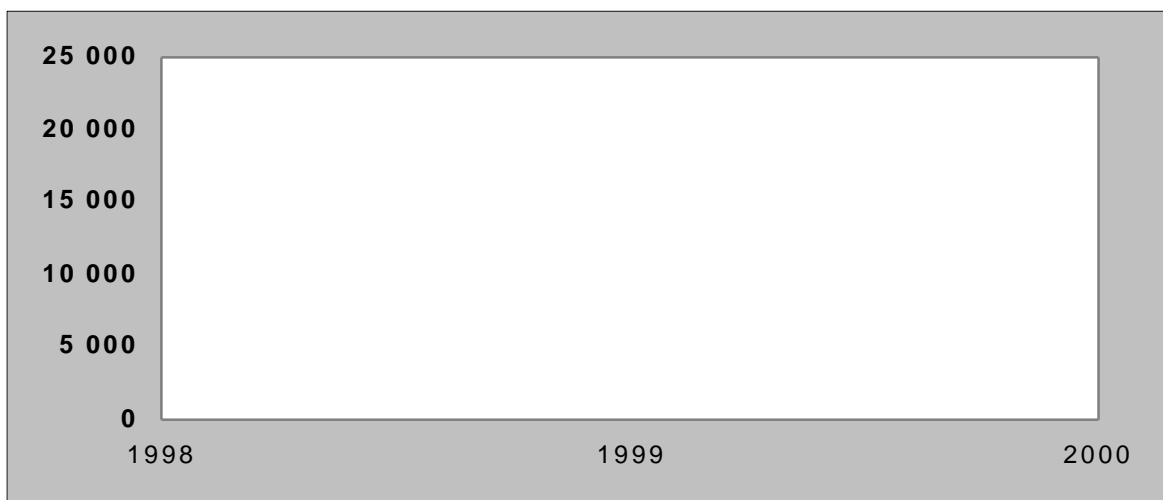
Onnettomuuksien ehkäisemisessä onnistuminen tarkoittaa pysyvän muutoksen aikaansaamista turvallisuuskulttuurissa: turvallisuuskoulutuksella, neuvonnalla, tiedottamisella ja palotarkastuksin vaikutetaan yksilöihin kodeissa, kouluissa, majoitus- ja hoitolaitoksissa, yrityksissä (maatalous / palvelut / teollisuus) sekä virastoissa.

Palotarkastus aktivoi omatoimisuuteen

Jos palotarkastuksin halutaan vaikuttaa turvallisuuskulttuurin parantamiseen, on tarkastusten luonnetta muutettava ihmisiä aktivoivaksi: tunnistetaanko onnettomuusriskit sekä miten osataan itse estää onnettomuuksia ja toimia onnettomuustilanteissa ennen palokunnan saapumista paikalle. Esimerkiksi palotarkastuksen sisällössä tulisi ottaa huomioon tuhopolttojen yleisyys (arviolta joka kolmas rakennuspallo) ohjaamalla itsenäiseen tuhopolttojen ehkäisyyn (mm. lukitukset, roskasäiliöiden sijainti rakennukseen nähden jne).

Aikaansaamalla kohteiden omatoimisesti toteuttaman ympärivuotisen turvallisuuden seurannan ja koulutuksen sekä valvomalla laadittujen turvallisuussuunnitelmien tasoa vaikutetaan toiminnan laatuun: ovatko onnettomuuksien ehkäisyn edellyttämät käytännön valmiudet koko henkilöstön jokapäiväisissä arkirutiineissa mukana? Onko kohteessa käytössä tarkistuslistoja oleellisimpien puutteiden poistamiseksi?

Kuvio 1. Kerran vuodessa tarkastettavien kohteiden lakisääteiset palotarkastukset vuosina 1998-2000 (kpl)

Vuonna 2000 läänin 204 kunnasta 2/3 (135 kuntaa) hoiti pelastustoimen lakisääteiset velvoitteensa kerran vuodessa tarkastettavien kohteiden (kaikkiaan 12 974 kpl/vuonna

tehty riittävästi 69 kunnassa, joista 38:ssa tarkastusten määrät suhteessa kaikkiin kohteisiin jäi alle 80 prosentin.

Johtopäätökset / onnettomuuksien ehkäisyn kehittäminen

- ✓ Onnettomuuksien ehkäisyn tavoitteeksi on asetettava mm. tarkastuskohteiden oma-toimisesti toteuttaman ympärivuotisen turvallisuuden seurannan ja koulutuksen aikaansaaminen sekä laadittujen turvallisuussuunnitelmien tason valvominen.
- ✓ Palotarkastusten luonnetta on muutettava ihmisiä aktivoivaksi, jolloin vaikutetaan turvallisuuskulttuurin parantamiseen.
- ✓ Edelleen on syytä pyrkiä alueellisesti yhteneviin kriteereihin tarkastettavien kohteiden valinnassa ja korjata mahdolliset virheelliset lukumäärät

Johtopäätökset / pelastustoimintaan varautuminen

- ✓ Pelastustoiminnan onnistumiseksi on ensitoimenpiteisiin oltava hälytettävissä (1+3)-vahvuinen savusukelluskykyinen yksikkö, joka täydentyy tavoitevahvuiseksi riskialueen mukaisessa ajassa.
- ✓ Päätoimisen päällystöviranhaltijan tavoitettavuus on varmistettava.
- ✓ Lisääntyviin yksikönjohtajien koulutustarpeisiin/-kustannuksiin on syytä varautua.
- ✓ Erityistä huomiota on kiinnitettävä vapaaehtoisen hälytyksiin osallistuvan henkilöstön koulutukseen jatkuvuuden turvaamiseksi.

Pelastusopiston koulutustarjontaa on lisättävä alueellisen pelastustoimen tarpeita vastaavaksi pelastusviranomaisten riittävän määrän turvaamiseksi mm. päällystöpäivystyksen järjestämiseksi. Erityisesti ruotsinkielisissä kunnissa on jo vuonna 2001 ollut pulaa pätevistä hakijoista päällystövirkojen osalta.

Johtopäätökset / palvelutason seuraamiseksi on sovittava mittarit

- ✓ Seurannan mahdollistamiseksi on määritettävä laatumittarit, kuten esimerkiksi:
 - kuinka paljon turvallisuuskoulutuksella, valistuksella ja neuvonnalla tavoitetaan kohderyhmiä.
 - pelastustoiminnan aloittaminen savusukelluskykyisenä (1+3)-miehityksellä sekä lähtöjen täydentyminen oikea-aikaisesti.
- ✓ Pronto-tilastointia tulee kehittää niin, että kriittisiä tekijöitä onnettomuuksien ehkäisyssä ja operatiivisessa toiminnassa voidaan mitata, jolloin kuntien on mahdollista seurata määrittämiään laatumittareita.

Suosituksset

- ⇒ Pelastustoimen kehittämishankkeessa tämän vuoden aikana määritetään alueisiin liittymisen sopimusehdot sekä kustannusten jako kuntien kesken. Tässä yhteydessä tulee nykyistä palvelutasoa arvioitaessa huomioida mahdolliset puutteet onnettomuuksien ehkäisyssä. Lakisääteisten palotarkastusten hoitamiseksi on varattava riittävät resurssit ja pidentyneiden tarkastusvälien takia harvoin tavoitettavia kohderyhmiä on informoitava lisäämällä turvallisuuskoulutusta sekä valistusta.
- ⇒ Pelastustoimen keskeiseksi tavoitteeksi on asetettava onnettomuuksien ehkäisemisessä onnistuminen, joka tarkoittaa pysyvän muutoksen aikaansaamista turvallisuuskulttuurissa: turvallisuuskoulutuksella, neuvonnalla, tiedottamisella ja palotarkastuksin vaikutetaan yksilöihin kodeissa, kouluissa, majoitus- ja hoitolaitoksissa, yrityksissä (maatalous / palvelut / teollisuus) sekä virastoissa.
- ⇒ Pelastustoimen keskeiset laatumittarit on määritettävä. Pelastuslaitosten tulee itse arvioida ja valvoa toimintansa laatua. Tärkeitä mittareita ovat mm. pelastustoiminnan aloittaminen savusukelluskykyisenä (1+3)-miehityksellä sekä lähtöjen täydentyminen oikea-aikaisesti.
- ⇒ Valtion talousarvioon tulee varata kuntien tarpeita vastaava valtionosuusmääräraha paloautojen sekä viranomaisradioverkon päätelaitteiden hankkimiseksi.

Arvioinnin tekijät

Tämän raportin perustietojen keräämiseen ovat osallistuneet koko pelastusosaston henkilöstö tilastointia ja selvityksiä tekemällä. Raportin on koostanut pelastusylitarkastaja Risto Kekki.